УДК 159.9.072

А.О. КОСІНОВА, НТУ «ХПІ», Харків, Україна
Н.В. ПІДБУЦЬКА, канд. пед. наук, доц., НТУ «ХПІ», Харків, Україна

Прояви толерантності у міжособистісних відносинах підлітків

Людина існує у соціумі, де міжособистісні відносини базуються на спілкуванні та взаємодії суб'єктів. Проблематика міжособистісних відносин досить добре представлена в роботах вітчизняних і зарубіжних авторів [1–3]. Однак сьогодення повне змін. Не кожен з успіхом пристосовується до швидких процесів інтеграції. Нові обставини потребують проявів толерантності у міжособистісних відносинах. Наукова та соціальна думка розгорнула доволі широку полеміку по даному питанню [4–6], саме тому, що людство, досягнувши високих результатів у різних царинах науки, так і не змогло порозумітися між собою. Сучасне спілкування не повинно базуватися на стереотипах. Основи толерантної поведінки закладаються в шкільні роки. Численні повідомлення в ЗМІ про сварки між підлітками, що приводять до шокуючих громадськість проявів агресії, свідчать – середні освітні установи не завжди в змозі опанувати царину виховання особистості, якій притаманні прояви толерантності. Саме толерантність в міжособистісних відносинах необхідна школярам, щоб попередити конфлікти в підлітковому середовищі, які обумовлені цим періодом онтогенезу. Сучасність вимагає толерантного ставлення до «інших», завдяки цьому можливе мирне співіснування у соціумі.

Отже, існує об'єктивна потреба суспільства у розвитку досліджень проявів толерантності, насамперед у підлітків. Базуючись на результатах таких досліджень можна розробити та запровадити у середніх освітніх установах програми щодо формування толерантної поведінки у підлітків.

Мета роботи: вивчення особливостей прояву толерантності у міжособистісних відносинах підлітків хлопчиків та дівчаток.

Г.У. Солдатова зазначає, що «в психології частіше прийнято діагностувати і досліджувати негативні прояви і негативний полюс особистості, тому й аспекти толерантності досліджуються, як правило, через зворотний бік толерантності/інтолерантності» [7]. Отож для вивчення толерантності, ми розглядаємо такі прояви особистості, що характеризують рівень толерантності/інтолерантності. У підлітковому віці виходять на перший план комунікативна агресивність, що пов'язана з мстивістю й уразливістю, та конфліктна поведінка. На базі восьмих класів загальноосвітніх шкіл м. Харкова, протягом жовтня – грудня 2013 року, нами було проведене емпіричне дослідження проявів толерантності підлітків. На основі репрезентативності були обрані методики: «Діагностика рівня сформованості толерантності у підлітків» П. В. Степанова; «Визначення інтегральних форм комунікативної агресивності» В. В Бойко; «Схильність особистості до конфліктної поведінки» К. Томаса. Діагностики: «Шкала мстивості й

уразливості» Є.П. Ільїна, П. А. Ковальова, «Діагностика комунікативної установки» В. В. Бойко; експрес-опитувальник «Індекс толерантності» Г.У. Солдатової. За допомогою математичної обробки даних t-критерієм Стьюдента, розрахунку коефіцієнта рангової кореляції Спірмена з'ясовано які саме прояви толерантності, значною мірою, відрізняються у підлітків хлопчиків та дівчаток.

Виявлено, низький рівень сформованості толерантності у більшості підлітків. Загальний рівень толерантності у дівчат вищий, ніж у хлопців. Середній рівень індексу толерантності показала більшість хлопчиків та дівчаток. Підліткам хлопцям при виникненні конфліктної ситуації у сім'ї більш притаманне пристосування. Натомість дівчаткам найбільш характерне уникнення, як стиль поведінки у сімейному конфлікті. При виникненні конфліктів серед друзів хлопчики обирають суперництво, а дівчатка – пристосування. Конфлікти серед знайомих підлітки хлопчики і дівчатка, зазвичай вирішують за допомогою суперництва та пристосування. Більшості дівчат підлітків притаманний середній рівень агресії. Натомість у підвищеному рівні агресії переважають хлопці підлітки. Хлопчики більш схильні до агресії та не здатні її гальмувати порівняно з дівчатками підлітками. Розплата за агресію, навпаки, більш притаманна дівчаткам. У переважної більшості підлітків, як хлопчиків, так і дівчаток, показник негативної комунікативної установки майже удвічі вищий за середній. Дівчаткам підліткам притаманна уразливість, а підлітки хлопці більш мстиві.

Толерантність є запорукою для соціального розвитку сучасного суспільства. Виявлені гендерні відмінності проявів толерантності у міжособистісному спілкуванні хлопчиків та дівчаток можуть бути використані педагогами та психологами у програмах щодо формування толерантності у підлітків в загальноосвітніх закладах. Існує потреба у дослідах проявів толерантності у міжособистісному спілкуванні різних періодів онтогенезу.

Список літератури:

1. *Обозов, Н. Н.* Межличностные отношения/ *Н. Н. Обозов* //Киев: Лыбидь. –1990.– 192с.

2. *Ильин, Е .П.* Психология общения и межличностных отношений/ *Е. П. Ильин //* СПб.: Питер. – 2009. – 576с.

3. *Кон, И. С.* Социологическая психология/ *И. С. Кон //* М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: НПО "МОДЭК". – 1999. – 560с.

4. Декларация принципов толерантности. Утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 г. [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/toleranc.shtml.

5. *Ищенко, Ю. А.* Толерантность как философско-мировоззренческая проблема/ *Ю. А. Ищенко* // Философская и социологическая мысль. – 1990. – № 4. – С. 43-60.

6. *Чебыкина, О. А.* Системный анализ подходов к понятию «толерантность» / *О. А. Чебыкина* // Психологическая наука и образование. – 2012. – №2 [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://www.psyedu.ru/journal/2012/2/2928.phtml

7. Практикум по психодиагностике и исследованию толерантности/под ред. *Г. У. Солдатовой, Л. А. Шайгеровой* и др. // – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2003. – 112 с.